

IVICA MIŠKULIN:

IMAŠ PUSKA, IMAS PISTOL?

O mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji

Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema: Slavonski Brod, 2015. ¹

Na predstavljanju knjige Ivica Miškulina „Imas puska, imas pistol?“ 23. su veljače 2015. godine u Pučkoj knjižnici u Daruvaru o knjizi govorili moderator Antun Marjanović te naši povjesničari Stanko Andrić, Đuro Škvorc, Vjenceslav Herout i na kraju i sâm njezin autor. Izlagači su iz različitih kutova govorili o sadržaju knjige. Ona je za Daruvarčane tim vrednija jer razmatra mirovne operacije Ujedinjenih nacija u zapadnoj Slavoniji u koje spadaju i daruvarska područja. U obilnoj prikupljenoj građi koja obuhvaća više od 500 stranica teksta, fotografija i karata, nalazi se mnogo toga o čemu nisu znali ni žitelji ovog prostora, iako su živjeli u tom vremenu. Vidjeli su samo „vrh sante leda“, dok o svemu ispod nisu imali dovoljno spoznaja. Ova knjiga mnoge nepoznanice prva iznosi na svjetlo dana.

Jedan od predstavljača ove knjige, Vjenceslav Herout, tom je prilikom rekao:

„... Drago mi je što danas možemo u Daruvaru pozdraviti poznate hrvatske istraživače povijesti, među kojima je i autor ove knjige – dr. Ivica Miškulin. Iako ne potiče s našeg prostora, on je ipak dosad o Domovinskom ratu za područje Pakrac – Daruvar – Grubišno Polje napisao znatno više znanstvenih radova, nego bilo koji drugi stanovnik njezina prostora. S Petrom Bašićem napisao je u dva nastavka *Grubišnopoljska kronika 1990. – 1991. godine* objavljenu u godišnjaku *Scrinia Slavonica* 2007. i 2010. godine. Autor je knjige *Srpska pobuna u općini Pakrac 1990. – 1991. godine*, zatim su s Mladenom Baraćem uredili *Zbornik radova pod nazivom Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1995. godine: nositelji, institucije, posljedica*. U njemu su i njegova dva rada: 1. *Stranka ugroženog naroda – djelovanje SDS u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1991. te* 2. *U službi Boga rata: prilog poznavanju djelovanja episkopa slavonskog Lukijana i Srpske pravoslavne crkve u zapadnoj Slavoniji 1955. – 1993.* Već ovo navedeno dovoljno govori o tome u kojem su smjeru išla njegova istraživanja za razdoblje Domovinskog rata. Treba znati da dr. Ivica Miškulin spada u red mladih znanstvenika koji nije

¹ Na promociji ove knjige 23. II. 2015. u Gradskoj knjižnici u Daruvaru, osim dr. sc. Stanka Andrića, kratak opis knjige dali su dr. sc. Vjenceslav Herout i mr. sc. Đuro Škvorc te se njihova predstavljanja ovdje prenose.

opterećen velikim osobnim iskustvima iz Domovinskog rata jer je u vrijeme dolaska 'plavih kaciga' u Hrvatsku imao 13 godina i nije ni živio na području zapadne Slavonije.

U obradi veoma složene građe autoru je uspjelo napraviti izvanredan prikaz zbivanja u zapadnoj Slavoniji od 1992. do 1995. godine. Ujedno je njegov znanstveni rad veoma lagan za čitanje, razumljiv je i vodi čitaoca do stvaranja novih spoznaja o ulozi UNPROFOR-a u zaustavljanju rata u ratom zahvaćenih područja Hrvatske. Da bi u tome uspio, on je sadržaj knjige podijelio u šest cjelina, uz napomenu da je u uvodnom dijelu opisao bitna politička i ratna zbivanja u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1991. godine, kako bi i manje upućeni čitatelji mogli pratiti sve što se zbivalo u zapadnoj Slavoniji nakon dolaska 'plavih kaciga'. Nakon toga, autor je u svakom od šest poglavlja obradio čitatelju nepoznate sadržaje koji bacaju različita svjetla na probleme koji su se javljali tijekom boravka snaga UN od 1992. do 1995. godine. Autor je slijedio reakcije stanovništva u sektoru Zapad, zasebno u hrvatskom, a zasebno u srpskom dijelu sektora. Očekivanja jednih i drugih su se razlikovala: dok je stanovništvo s hrvatske strane očekivalo da će se stanje vratiti na prijeratno, srpska je strana očekivala da će u 'plavim kacigama' imati podršku u stvaranju neke srpske državne tvorevine koja bi se izdvojila iz Hrvatske ušla u jugoslavensku (srpsku) državu. Stanovništvo jedne i druge strane nije dovoljno shvaćalo da su snage UN imale zadatak da čuvaju takvo stanje i takav mir koji je uspostavljen prije njihova dolaska. Stoga nije čudo da je nakon prvotnog oduševljenja zbog njihovog dolaska ubrzo došlo do nezadovoljstva, posebno kod stanovništva u hrvatskom dijelu jer se spoznalo da 'unprofenci' više skrbe nad Srbima na okupiranim dijelovima, nego što skrbe o stanovništvu u hrvatskom dijelu zone. Ta sumnja je bila opravdana. Autor knjige razmatra i gospodarske i političke prilike u srpskom dijelu zapadnog sektora. Ovdje je bilo velike nestašice i stoga su snage UN po zadatku vodile veću brigu oko prehrane stanovništva na tom prostoru pa nije ni čudo što su se neki pripadnici UN-a bavili i švercom. Iz knjige se doznaje i o brojnim nesuglasticama među srpskim političarima u zapadnom sektoru, između 'tvrde' i nešto umjerenije struje.

U hrvatskom dijelu zapadne zone običnom stanovništvu je smetalo pristrano ponašanje vojnika UNPROFOR-a. Već u travnju 1992. godine u Daruvaru u ime HDS-a je izdan jedan proglas u kojem se od lokalnih i državnih vlasti tražilo objašnjenje koja je bila prava uloga 'plavih kaciga'. Zbog nezadovoljstva, u drugom planu su bile i neke dobre stvari koje su obavljale inženjerijske postrojbe UN-a. One su obavljale odvoženje građevinskog materijala s porušenih objekata, popravljali su mostove i putove, poduzimali humanitarne akcije, organizirali susrete među razdvojenim obiteljima, prevozili civilno stanovništvo u sela koja su napustili i slično. Mnogo od ovog oni su radili nakon raznih sporazuma između civilnih hrvatskih i srpskih vlasti. Jedan takav bio je sklopljen u Doljanima u veljači 1993. godine. Ivica Miškulin je jedno poglavlje posvetio o opisima poznatih ličnosti UNPROFOR-a i vojnika koji su u razdoblju 1992. – 1995. boravili na sektoru Zapad. Bili su to vojnici Argentine, Jordana, Nepala te

Kanađani koje su kasnije zamijenili Slovaci. Među njima je bilo velikih razlika kako po pitanju vojne osposobljenosti, tako i po primanjima i ponašanju prema civilnom stanovništvu. Za hrvatsku snagu arogancijom su prednjačili Kanađani koji su imali najveća primanja i bili skloni i noćnom životu. Mnogi od njih su imali i iznajmljene stanove, uglavnom od srpskih *porodica* koje su napustile grad. Nije zaboravljeno ni pitanje brojnih srpskih prevodilaca, od koji su neki izvještavali strane institucije o stanju u pojedinim sredinama. Ipak, Kanađani su bili dobri kupci pa je to pogodovalo i poticalo trgovačku djelatnost.

Nije moguće nabrojiti sva opisana zbivanja sadržanih u ovoj knjizi koja su vremenski trajali samo tri godine, ali je obilovalo mnogim događajima koji spojeni, poput mozaika, stvaraju jednu stvarnu sliku toga vremena. U završnom djelu ove knjige govori se o svim pojedinostima koje su se dogodile u zbivanjima vezanih za akciju Bljesak u svibnju 1995. godine. Nakon te akcije velik broj Srba iz zapadnog sektora je samovoljno napustilo područje zapadnog sektora, u čemu su 'plave kacige' bili samo promatrači. Knjiga Ivica Miškulina *Imaaš puska, imaaš pistol?* sigurno će u budućnosti biti najvažniji izvor za poznavanje prilika u zapadnoj Slavoniji u razdoblju od 1992. do 1995. godine pa će primiriti i brojne prijepore koji još uvijek postoje o ulozi mirovnih snaga UN na hrvatskim prostorima.“

Vjenceslav Herout

„Dobra večer svima, posebno Bedemu ljubavi iz Daruvara i članovima ogranka Matice hrvatske Daruvar, povjesne sekcije, koji su organizirali večeras predstavljanje knjige povjesničara Ivica Miškulina, *Imaaš puska, imaaš pistol?* i to baš u gradu koji se nalazio u UNPA zoni Zapad. Kada me nazvao kolega Karaula početkom siječnja i pitao jesam li voljan da budem jedan od predstavljača knjige, uz ovakve eminentne sugovornike, kolegu Andrića i kolegu Herouta, malo sam se lecnuo, ali nisam mogao odbiti zbog nekoliko razloga. Kolegu Miškulina poznajem kao vrijednoga i marljivog znanstvenika, čovjeka koji sate i sate provodi u arhivima, pronađeno pretače na papir i prenosi na dobrobit svojim studentima, ali i šire zainteresiranim građanima putem znanstvenih radova. Drugo, to je i dug mojim suborcima Križevčanima koji su branili, ali i oslobađali zapadnu Slavoniju tijekom Domovinskog rata. Nažalost, dvoje policajaca iz PP Križevci su poginula u obrani ovoga grada. Treće, i ja imam u korijenima četvrtinu češko-moravske krvi, pa sam i na taj način vezan uz vaš kraj, vaše Čehe, Slovake, a posljednjih godina često sam vodio vaše đake i kolege iz vaših škola kao turistički vodič i uživao u njihovu društvu.

Sâm je odabir naslova knjige, *Imaaš puska, imaaš pistol?*, pun pogodak autora jer nas prisjeća na jedno burno razdoblje, razdoblje iz Domovinskog rata kada ste vi Daruvarčani, ali i drugi stanovnici zapadne Slavonije, vozeći se u svojim automobilima bili zaustavljani od ophodnji UNPROFOR-a, pitanjem: 'Imaaš puska, imaaš pistol?' Vi bi obično odgovarali da nemate ni pušku ni pištolj i produžavali dalje, makar ste ih možda i imali u vozilu kao domobrani ili

policajci. Knjiga, koja je pred nama, koja je dana čitateljstvu potkraj 2014. godine, proširena je, to jest dopunjena kolegina disertacija s novim spoznajama do kojih je došao nakon obrane disertacije u ljeto 2009. na Hrvatskim studijima. Slobodan sam prosuditi, neka mi Ivica ne zamjeri, kako sam imao prilike pročitati prije nekoliko godina njegov tekst disertacije, a sada ovu knjigu, onaj sjajan tekst nadopunjen je novim izvorima do kojih je došao pa mi se čini kao druga knjiga. Slobodno je mogao izdati dvije knjige s obzirom na to koju je materiju zahvatio i obradio.

Kad pogledamo vizualno, vidimo da je knjiga pozamašna, ima više od 500 stranica. Obično se čitaoci uplaše kada vide ovako veliku knjigu. Nadam se da se vi nećete uplašiti i da će te knjigu pročitati jer se isplati, jer bez čitanja te knjige bili biste zakinuti i ne biste u cjelini mogli razumjeti što se u stvarnosti događalo s vašim područjem od 1992. do kraja 1995., a ako baš hoćete i s vašim životima. Kako nemamo vremena da govorimo o svim dijelovima knjige, izdvojit ću četiri dijela koji su po meni posebno važni, a što je uočio i odlično opisao autor. Dolazak UNPROFOR-a u Republiku Hrvatsku. Očekivanja hrvatske i srpske strane te razočaranja.

Zašto se UN uključio u ratna događanja u RH i uputio svoje zaštitne snage – UNPROFOR na prostor RH, a kasnije u BiH i Makedoniju? Prvo, osnovna zadaća UN-a je da intervenira u sukob bilo gdje u svijetu ako ga se pozove. Ovdje su za dolazak UNPROFOR-a bile zainteresirane obje sukobljene strane, srpska i hrvatska. Ja ću pojednostavljeno reći: Srbima je trebao UNPROFOR da zadrže hrvatski prostor koji je osvojila JNA, potpomognuta dobrovoljcima iz Srbije i pobunjenim lokalnim Srbima do kraja 1991. te da svojim što dužim prisustvom na tom prostoru zamrznu stanje (dugotrajno primirje, ciprizacija) koje bi otvorilo mogućnost trajnog izdvajanja RSK ili barem njenoga većeg dijela iz sastava Hrvatske. Hrvatima je UN trebao iz dvaju razloga: Hrvatska se do kraja 1991. godine uspjela obraniti i trebao joj je vrijeme, predah, da izgradi oružanu silu s kojom će moći osloboditi okupirana područja, ako se to ne postigne dogovorom i drugo, kako se je očekivalo međunarodno priznanje i ulazak u svjetsku zajednicu država, nije si smjela Hrvatska dopustiti da dolazak mirovnih zaštitnih snaga odbije. Jedna i druga strana prihvatile su dokument poznat pod nazivom Venceov plan, ali kao što navodi autor, ne iskreno. Službeno su usvojile osnovu plana, prema kojoj on neće prejudicirati ishod pregovora o konačnom političkom rješenju, a obje su u stvarnosti postupale upravo s namjerom da ostvare svoje političke ciljeve. Srbi da izdvoje okupirana područja, dobiju status državnosti i u zgodnoj prilici priključe se Srbiji, Hrvati da reintegriraju okupirana područja kroz stanje stvaranje trajnog mira. Umjesto da budu sredstvo pomoću kojeg će se lakše doći do konačnog ili trajnog političkog rješenja, mirovne snage UN-a uplele su se u teritorijalni spor kojeg je sarajevsko primirje početkom 1992. samo privremeno zaustavilo. Mirovna operacija postala je žrtvom sukoba koji se nije mogao riješiti mirnim putem ili, kao što zaključuje autor, njezin konačni neuspjeh bio je uvjetovan nerješivošću sukoba.

O Sektoru Zapad neću previše govoriti. Navest ću samo da je on od svih sektora bio najspecifičniji. Bio je najmanji, 2.012 km četvornih, prolazile su kroz njega važne magistralne prometnice: pruga, autocesta, a veliku važnost imao je jedini očuvani most na Savi u Staroj Gradiški, bio je jedina zona s tri granice: državna na rijeci Savi, granica koju je UNPROFOR postavio prema slobodnom prostoru RH i granica linije razdvajanja između sukobljenih strana koja je nastala nakon oslobodilačkih akcija hrvatske vojske i policije u zapadnoj Slavoniji do sarajevskog primirja 2. siječnja 1992. Ova treća granica prolazila je kroz grad Pakrac, a vaš Daruvar iako slobodan bio je kao i ostali sjeverni dio sektora Sjever od strane međunarodne zajednice kontroliran, to jest međunarodna zajednica zamrzнула je hrvatsku vlast.

Većina Vas koji ovdje sjedite, slušali ste o incidentu kada je hrvatska policija uhitila pijanoga srpskog časnika Milana Babića 7. siječnja 1993. u pakračkoj četvrti Gavrinici. U pakračkoj postaji se utvrdilo da ga hrvatske vlasti traže zbog ratnog zločina. Trebalo ga je prebaciti u pritvor u Bjelovar (dakle, izvan područja sektora), ali je UNPROFOR oklopnim vozilima blokirao PP u Pakracu i spriječio njegovo prebacivanje. U postaju su došli visoki predstavnici UNPROFOR-a i tražili njegovo puštanje. Ovdje su se u sukobu našle mirovne snage UN-a i njihovo mandatno pravo na nadzor nad svime što se događalo na području zaštićene zone (uključujući i nadzor nad djelovanjem hrvatske policije) i hrvatska pravna regulativa tj. pravo hrvatskih vlasti na privođenje osobe (hrvatskog državljanina) za koju postoji opravdana sumnja na počinjenje teškog oblika kaznenog djela (oružana pobuna i terorističko djelovanje). Ova pat-pozicija razriješena je realnom politikom, kada su se u pregovore umiješale više instance s konkretnim uputama. Babić je razmijenjen za dvojicu koje su Srbi oteli dan nakon njegovog uhićenja. Ova nadređenost nad hrvatskim vlastima bila bi opravdana, da je tako postupao prema srpskoj strani, ali nije. Kako bi se izbjegli slični incidenti, UNPROFOR je dopustio kasnije odvođenje uhićenika izvan zone sektora. Mirovne snage UN-a smatrale su kako im pripada uloga nositelja najviše pravne regulative, da je mirovni mandat UN-a u stvari međunarodni zakon i kao takvog ga Hrvatska i bilo koja druga članica UN-a mora poštivati i izvršavati kao nacionalni zakon. Očito se smatralo presudnim argumentom u odnosu na ovlasti lokalnih vlasti. Nikakvo rješenje nije bilo predviđeno ukoliko se one jednostavno odluče ponašati kao da taj međunarodni zakon ne vrijedi. Ovaj primjer uzeo sam iz knjige jer je prikazan kao triler, lako se čita, a s nama je trebao biti večeras i križevački policajac Miljenko Car koji je uhitio navedenoga srpskog časnika Babića, ali zbog bolesti nije ovdje.

U knjizi ima mnogo bitnih detalja o djelovanju UNPROFOR u sektoru Zapad, koje je autor uočio i stavio na papir. Spomenut ću samo Daruvarski sporazum i promućurno djelovanje Veljka Džakule, njegovu ulogu nakon rata. Postavljam sebi, ali i vama jedno pitanje, znadete li da igdje u svijetu ima, da čovjek koji je organizirao pobunu protiv legalne vlasti, ne bude kažnjen i bude od te iste vlasti nagrađen političkim djelovanjem. Spomenut ću još da je kolega Miškulin izvrsno uočio, zašto je dio Srba otišao nakon Bljeska 1995. iz Republike Hrvatske, i kakva je bila uloga UNPROFOR -a u tome.

I nekoliko riječi o strukturi knjige. U Uvodu nas autor upoznaje s ratnim zbivanjima u zapadnoj Slavoniji. Prvo poglavlje posvećeno je 'Mirovnoj operaciji Ujedinjenih naroda u Hrvatskoj 1992. – 1995.', a govori se o Vanceovu planu, plavim kacigama, UNPROFOR-u i UNCRO-u. U Drugom dijelu predstavljen je 'Sektor Zapad', njegove opće značajke te hrvatski i srpski dio sektora. Treće poglavlje bavi se 'Čuvarima Sektora Zapad', četvrto i peto odnose se na djelovanje mirovnih snaga UN-a kroz dva osnovna aspekta 'Peacekeeping ili čuvanje mira' i 'Peacebuilding ili građenje mira', a zadnji dio posvećen je 'Reintegraciji'.

I na kraju zaključujem da je autor uspio većim dijelom odgovoriti na pitanje što su činili predstavnici organizacije UN-a da bi se razriješila duže vrijeme neodrživa situacija u zapadnoj Slavoniji i na koji je način na prvom mjestu UNPROFOR, a kasnije UNCRO sudjelovao u realizaciji različitih političkih odluka vezanih uza zapadnu Slavoniju. Prije negoli zahvalim i čestitam autoru na ovoj izvrsnoj knjizi, izdavaču, organizatoru što me pozvao i dopustio da govorim, ali i vama što ste večeras našli vremena i došli ovdje, moram zahvaliti svim našim suborcima što su obranili i oslobodili zapadnu Slavoniju jer, vjerujte, bez Bljeska i Oluje, ovdje u Daruvaru još uvijek biste slušali pitanje 'Imas puska, imas pistol?'

Đuro Škvorc